

Pszichológiai intervenciók autizmus spektrum zavarokban

Dr. Stefanik Krisztina

ELTE BGGYK
MTA-ELTE Autizmus Szakmódszertani
Kutatócsoport

krisztina.stefanik@barczy.elte.hu

<http://www.dofingthespectrum.com>

1

ASD

- Sajátos fejlődési út
- Sajátos kogníció és viselkedés
- Rendkívüli sokszínűség
- Sajátos kihívások
- Magas előfordulás
- Sajátos szülői és szakember szerepek

<https://www.dofingthespectrum.com>

Stefanik, 2022

2

Az „elvárás”

- Mutassuk meg, hogy valóban hatékony módszereket használunk
- A tudományos bizonyítékok két forrása:
 - Az autizmus természetére vonatkozó kutatások eredményei
 - Utánkövetéses és longitudinális tanulmányok, amelyek terápiás módszerek/technikák hatékonyságát vizsgálják

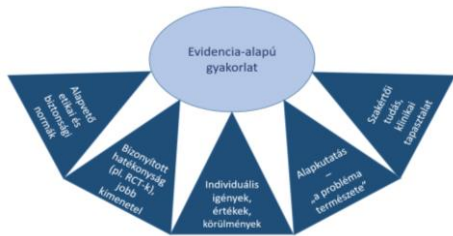
Rutter (1999)

Stefanik, 2022

3

Mitől lesz valami „tény”?

- Megfelelő elrendezésű,
- Megfelelően nagy mintán elvégzett vizsgálat,
- Amelynek eredményei replikáltak

(Stefanik, 2018)

Stefanik, 2022

4

Kiindulópont: a XXI. század autizmus-tudása

- Komplex rizikótényezők, erőteljes genetikai meghatározottság
- Neurobiológia
- Pszichológiai háttér (ToM, EF, WCC)
- Kifinomult diagnosztika
- Hatékony, evidencia-alapú beavatkozás
- Epidemiológia
- Evidencia-alapú állásfoglalások, protokollok, jó-gyakorlatok, etikai irányelvek

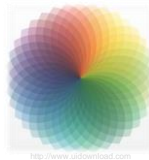

Stefanik, 2022

5

Az autizmus multidimenzióális spektruma (emlékeztető)

- Az autizmus viselkedéses szinten rendkívül heterogén
- A kép változhat például ...
 - az életkortól,
 - az autizmus súlyosságától,
 - az értelmi képességek színvonalától,
 - a beszéd és beszédértés szintjétől,
 - a személyiségtől,
 - a környezeti hatásoktól (család, támogatás/fejlesztés stb.),
 - az egyéb társuló betegségektől, zavaroktól függően.

6

Néhány példa

- Zavarba ejtő fiatalok, zavarba ejtő viselkedésekkel, zavarba ejtő képességprofilal...
- Gyakran remek kifejező beszéd, de alacsonyabb szintű megértés
 - „Konzerveket” használ és ez meglepésztől lehet
 - Joviális bölögtetés, de már rég nem tudja, miről van szó
 - Olykor igen jó humor, de mégsem érti a tréfát
 - A gesztusok, arckifejezések, hanglejtés, célozgatás értelmezése igazi kihívás lehet
 - Szószserinti értelmezés
- Óriási és magas szintű tudás különféle témakörökben, de egy egyszerű kérdés, feladat is zavarba ejtheti őt
- Túlzottan szabálytartó és társaival is igyekszik a szabályokat betartatni
- Túl formális, pedáns kommunikáció/beszéd
- Gyakran rosszul kalibráltak a meg/beszólásai
- Túlzottan őszinte, szókimondó
- Társas izoláció, bullying áldozata, vagy éppen ellenkezőleg
- Hangadó (olykor „rosszaságokban”)

Székely, 2022

7

Néhány példa

- Gyakran nem látszik rajta, mit érez, gondol
- Erős szorongás, stressz – nem feltétlenül feltűnő jelekkel (pl. ha nem világos, mi fog történni)
- „Camouflage”
 - Eleinte nem tudatos, szándékos
 - Később kifejezett céllá válhat
 - Vigyázat! Rendkívül kimerítő és mindig megfizeti valaki az árát...
 - A tanult, tudatos erőfeszítéssel előhívott viselkedések olykor suták, nem passzolnak, de legtöbbször beválnak ...
- Szenzoros érzékenység, túlterhelődés gyakori – bár lehet, hogy nincs világos jele...

Székely, 2022

8

A klinikai szakpszichológus az ADS ellátásában

Székely, 2022

9

Lehetséges szerepek

- Szűrés, diagnosztika
- Gyermek/felnőtt autizmus specifikus támogatása
 - jellegzetesen magasan funkcionáló autizmusban/Asperger szindrómában
 - ... pedig szükség lenne más szegmensben is rá...
 - autizmus-fókusz, de...
 - társuló mentális zavarok kezelése/megelőzése is
- Szülők, családtagok (különösen testvérek) támogató terápiája (esetenként pszichoterápiája)
- Környezet formálása(!)

Nagy igény, de kevés felkészült pszichológus...

Széchenyi, 2022

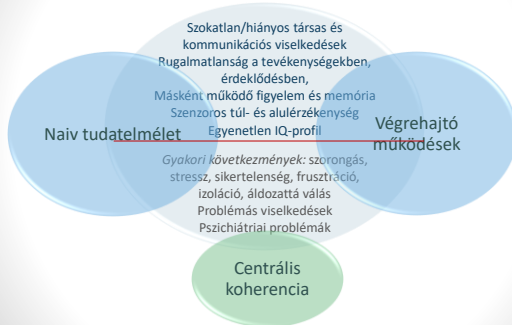
10

Evidencia-alapú gyakorlat autizmusban

Széchenyi, 2022

11

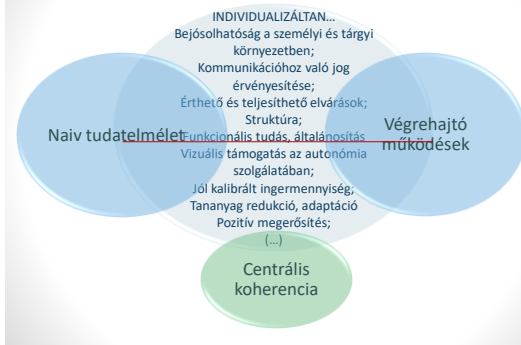
Kogníció – viselkedés – pszichológiai jól-lét

Széchenyi, 2022

12

Kogníció – viselkedés – pszichológiai jól-lét

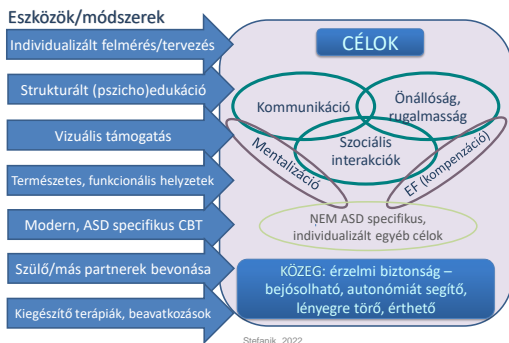
13

Ami a „piacon” van – kategóriák

- LEGALÁBB néhány, nagyobb mintán végzett RCT-vel igazolt + erős szakmai konszenzus
- Nincs egyértelmű igazolás/cáfolat, de illeszkedik az autizmusról való eddigi tudásunkhoz; erős szakmai konszenzus
- Autizmus specifikus haszna bizonyítottan nincs, de kiegészítő terápiaként használható – egyedi szükségletek alapján
- Nincs egyértelmű igazolás/cáfolat, de NEM illeszkedik az autizmusról való eddigi tudásunkhoz
- Többször ismételt nagyobb mintán végzett vizsgálatok eredményei alapján egyértelműen CÁFOLHATÓ

14

Az ASD komprehenzív/eklektikus megközelítése (NMS)

15

Gyakori célterületek

- Önmagáról való tudás, stabil és reális énkép
- Saját érzelmek felismerése, regulációja
- Szociális és kommunikációs készségek
- Explicit mentalizáció
- Szorongás, frusztráció megelőzése/kezelés
- Stratégiák stresszt okozó helyzetekben
- Napi életvitel, autonómia erősítése
- Társuló pszichiátriai problémák megelőzése/kezelése
- ...

Széchenyi, 2022

16

Gyakori problémák

- Bevonás, előkészítés, individualizáltság...
- Mi az elvárás?
- Minek? Unom...
- Túl szoros kapcsolat
- Kognitív merevség
- Tudástranszfer
- Szenzoros érzékenység
- Túl nehéz a feladat
- Perfeccionizmus
- Túl gyorsan haladunk
- Kifáradás

Széchenyi, 2022

17

Összefoglalás: kulcsok az elméletől a gyakorlathoz

- Az autizmus egységes.
 - **Kulcs:** a célok és módszerek alapjai azonosak
- Az autizmus sokszínű.
 - **Kulcs:** azonos kiindulópontok de *egyénre szabottan* megválogatott célok és módszerek
- Az autizmussal élő emberek „elmeolvasási képessége” gyengébb.
 - **Kulcs:** bejósolhatóvá teszem a környezetet és a viselkedésem; *érthetően*, ami itt a *láthatóval* egyenlő
- Az autizmussal élő emberek végrehajtható működései törékenyek.
 - **Kulcs:** a nem jól működő belső forgatókönyvek helyett külső (látható) forgatókönyveket adok a viselkedések megszervezéséhez és kivitelezéséhez
- Az autizmussal élő emberek elvesznek a részletekben
 - **Kulcs:** a lényeges, fontos információk kiemelésében segítség kell (egyszerűség és olykor jóval kevesebb inger)

Széchenyi, 2022

18

Ami a polcunkon lehet

(vigyázzunk a „konzervekkel”)

- AAK eszközök
- Szociális történetek (Gray)
- Ö.T.V.E.N. (Spiers)
- Babzsák Fejlesztő Program
- Elmeolvasás tanítása
- Videó-modell és videó feedback
- Viselkedési szabályok
- Képregény-technika
- A Csodálatos 5 Pontos skála
- CAT-Kit
- stb.....

Stefánik, 2022

19

Kapaszkodók – általános és diagnosztikus

- EMMI (2020). *Egészségügyi szakmai irányelv – Az Autizmusról/Autizmus spektrum zavarokról*.
- Csepregi A., Stefánik K. (2014). *Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja*
http://www.educatio.hu/pub_bin/download/tamop_311/4piller/diagnosztikai_kezikonyv_2fejezet.pdf
- Györi M. (2012): A neurokognitív fejlődési zavarok viselkedésgenetikája. In: Bereczkei T. és Hoffmann Gy., szerk., *Gének, gondolkodás, személyiség. Bevezetés a humán viselkedésgenetikába*. Budapest: Akadémiai. pp. 237-273.
- Le Couteur, A. (2011) *Early assessment and diagnosis of children*. In: Roth, I. & Rezaie, P. (ed.) (2011) *Researching the Autism Spectrum: Contemporary Perspectives*. Cambridge University Press. p. 19-39.
- SIGN – Scottish Intercollegiate Guidelines Network <http://www.sign.ac.uk/>. Assessment, diagnosis and clinical interventions for children and young people with autism spectrum disorders, 2007. július <http://www.sign.ac.uk/guidelines/fulltext/98/index.html>
- Stefánik K. (2011) *Alaptények az autizmusról – üzenet a gyógypedagógiának*. In: Papp G. (szerk) *A diagnosztikai a foglalkozási rehabilitációjáig*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó és ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar
- Volkmar, F. Siegel, M, Woodbury-Smith, M, King, B, McCracken, J, State, M and the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (AACAP) Committee on Quality Issues (CQI) (2014) Practice Parameter for the Assessment and Treatment of Children and Adolescents With Autism Spectrum Disorder. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*; 53(2):237-257
- Volkmar, F. R., Wiesner, L. A. (2013) *Az autizmus kézikönyve. Amit minden szülőnek, családtagoknak és tanároknak tudni kell*. Geobooks: Budapest

Stefánik, 2022

20

Kapaszkodók – az autizmus „terápiájához”

- Attwood, T. (2002) *Különös gyerekek. Kalausz az Asperger szindrómáról szülőknél és nevelőknél*. Budapest: Animus
- Gaus, V. L. (2007) *Cognitive-Behavioral Therapy for Adult Asperger Syndrome (Guides to Individualized Evidence Based Treatment Series)*. New York: Guilford Press
- Gerland, G. (2012) *Egy valódi ember*. Budapest: Kapocs
- Sandberg E.H., Spritz B.L. (2012) *A Brief Guide to Autism Treatments*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Scarpa, A., Williams White, S., Attwood T. (2013) *CBT for Children and Adolescents with High-Functioning Autism Spectrum Disorders*. New York: Guilford Press
- Segár, M. (1997) *Életvezetési útmutató Asperger szindrómában szenvedő emberek számára*. Budapest: Kapocs
- Stefánik, K. (2018). Az autizmus-spektrum zavarok evidencia-alapú oktatási és támogatási módszertanának alapjai. In M. Györi, & K. Billédi, *Atipikus diákok, segítő apok, tudományos evidenciák*. Budapest: Eötvös Kiadó
- Mesibov, G.B., Sea, V., Schopler, E. (2008) *Az autizmus spektrum zavarok TEACCH szemléletű megközelítése* Kapocs: Budapest
- Quill, K.A. (2009) *Tedd-nézd-hallgassd-mondd - Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára* Budapest: Kapocs
- Wilkinson, L. A. (2010) *A Best Practice Guide to Assessment and Intervention for Autism and Asperger Syndrome in Schools*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Wigham S, McConachie H (2014) Systematic Review of the Properties of Tools Used to Measure Outcomes in Anxiety Intervention Studies for Children with Autism Spectrum Disorders. *PLoS ONE* 9(1): e85268. doi:10.1371/journal.pone.0085268

Stefánik, 2022

21

Köszönöm a figyelmet!

Szeptember, 2022
